

วิเคราะห์หลักจิตนิยามในฐานะมนโสนำนิกทางศีลธรรมสากล
An Analysis of Cittaniyāma (Psychic Law) as
Universal Moral Conscience

พระเทพสิทธิธมฺมณี Phrathepsiddhimuni,
พระราชารเวที Phrarajvaravethee,
พระราชเวที Phrarajvethee,
พระปริยัติธาดา Phrapariyatthada,
ชัยชาญ ศรีหามุ Chaichan Srihanu,
สุพิชฌาย์ พรพิชฌรงค์ Supitcha Ponpitnarong^๑

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาหลักจิตนิยามในพระพุทธศาสนาเถรวาท หลักศีลธรรมสากลและข้อจำกัดของศีลธรรมในปัจจุบัน และเพื่อวิเคราะห์จิตนิยามในฐานะมนโสนำนิกทางศีลธรรมสากล งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารโดยมีวิธีดำเนินการวิจัยศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ผลการวิจัยพบว่า จิตนิยามคือกฎหรือตัวกำหนดของจิตซึ่งมีธรรมชาติเกิด-ดับตลอดเวลา และเป็นไปตามปัจจัยปรุงแต่ง จิตแบ่งออกเป็น ๓ คือ กุศลจิต อกุศลจิต และอัปยาคจิต ทำหน้าที่ปรุงจิตให้แสดงพฤติกรรมออกมาภายนอกตามตัวปรุงแต่งจิตหลักศีลธรรมทั่วไปยังติดอยู่ในกรอบของการคิดแบบมีตัวตน แต่จิตนิยามใช้สติสัมปชัญญะกำหนดรู้สถานะของจิตที่กำลังดำเนินไปอยู่ทุกขณะจนสามารถจำแนกรู้ตนว่าสถานะของจิตกำลังอยู่ในภาวะกุศลหรืออกุศล ซึ่งจะสร้างความปกติของกายภาพด้วยกุศล เพราะสติจะยับยั้งไม่ให้จิตถูกปรุงแต่งด้วยอกุศล ยังเปิดให้มีการพัฒนาพฤติกรรม และยังใช้เป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ ซึ่งสามารถแก้ไขข้อจำกัดและความบกพร่องของศีลธรรมทั่วไปได้

คำสำคัญ: จิตนิยาม, หลักศีลธรรม, มโนสำนึก, กุศลจิต

^๑ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบาศีศึกษาพุทธโฆส
Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University Palisuksa Buddhagosa
Campus Nakornphathom, Thailand.

Abstract

This academic paper is a part of research work entitled ‘An Analysis of Cittaniyāma (Psychic Law) as Universal Moral Conscience’ focuses on a study of the principle of Cittaniyama in Theravada Buddhism, analysis of moral principles and analyzing the principle of Cittaniyama as a universal moral conscience. This research is a documentary, taken data from primary sources and related documents. The findings were that Cittaniyāma is a regulation or law of mentality. The mentality or mind naturally occurs-extinguishes in every moment, depending on its factors. It divided into 3 categories: wholesome, unwholesome and neutral consciousness. All general moral thoughts are engaged with just reasoning and self-cling while cittaniyama uses mindfulness and awareness to observe the current of consciousness with its factors in every moment. It can prevent and subdue the immoral deeds, opening for higher moral development, valuating all acts and final it can solve moral disputes.

Keywords: Psychic law, morality, moral conscience, wholesome consciousness

๑. บทนำ

ปัจจุบันกลุ่มประชาคมอาเซียนได้สร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมกันเป็นประชาคมเดียวกัน และได้พยายามเผยแผ่ศูนย์พัฒนาและรณรงค์ด้านศีลธรรมจริยธรรมในกลุ่มประชาคมอาเซียนโดยได้ร่วมมือกันระหว่าง Moral Promotion Center กับ National Council for Child and Youth Development (NCYD) เพื่อศึกษาแนวคิดหลักศีลธรรมที่ทำให้เกิดความเข้าใจและอยู่

ร่วมกันได้อย่างมีความสุข เจริญรุ่งเรือง^๒ และรัฐบาลของประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการเสริมสร้างศีลธรรม ปลุกฝังคุณธรรม จริยธรรม เพื่อช่วยการพัฒนามนุษยควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม^๓ เนื่องจากสภาพสังคมปัจจุบันเกิดความเสื่อมโทรมทาง

^๒ Moral Promotion Center (Public Organization), **ASEAN Morality**, (Bangkok: Infinite Globaltrade, Co.Ltd., 2014), p. 27.

^๓ รายงานผลการดำเนินงานของรัฐบาลพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีครบรอบ ๑ ปี (๑๒ กันยายน ๒๕๕๗-๑๒ กันยายน ๒๕๕๘), หน้า ๑๓๒.

ศีลธรรมอย่างหนัก เพราะกรอบความคิดเชิงศีลธรรมทั่วไปที่นำมาเป็นบริบทเป็นหลักศีลธรรมตะวันตกซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของความคิดเห็น (Thought) ที่เกิดจากการยึดถือตัวตน (อหังการ) และสิ่งรอบข้าง (มมังการ) จึงสร้างข้อจำกัดและความไม่สมบูรณ์ในการอธิบายการกระทำและเป้าหมาย นักศีลธรรมของไทยจำนวนมากก็นิยมนำหลักการดังกล่าวมาอธิบายหลักศีลธรรมของพระพุทธศาสนาให้ไปในทางข้อห้าม ซึ่งเป็นไปทางลบ การแก้ปัญหาด้านศีลธรรมจึงไม่สามารถทำได้อย่างสมบูรณ์ พระพุทธศาสนาถือว่าจิตเป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะเป็นทั้งเหตุและผลในฐานะเป้าหมายของการพัฒนาจิตใจให้เกิดปัญญา รู้แจ้งความจริงซึ่งจะมีอานิสงส์ทำลายความหลง ความโกรธ โลกและกิเลสทั้งหลายได้อย่างเด็ดขาดและสร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นกับศีลธรรม โดยมีสมมติฐานว่าจิตนิยมในนิยามทั้ง ๕ สามารถนำมาสร้างเป็นมโนสำนึกทางศีลธรรมเพิ่มเติมให้กับหลักศีลธรรมทั่วไป สมบูรณ์ยิ่งขึ้นและนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยใช้เครื่องมือคือสติและสัมปชัญญะของแต่ละคนตรวจภาวะจิตตนเองทั้งฝ่ายกุศลหรืออกุศลซึ่งเป็นวิธีการทางศีลธรรมที่ตั้งอยู่บนหลักศีลธรรมสากลจะช่วยแก้ปัญหาข้อบกพร่องด้านศีลธรรมของทุกชนชาติต่าง ๆ ในเชิงปฏิบัติ เสริมสร้างองค์ความรู้ใหม่ และเป็นประโยชน์ในการพัฒนาสังคมและการดำรงชีวิตของมนุษย์ในระยะยาว

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์หลักจิตนิยมในฐานะมโนสำนึกทางศีลธรรมสากล” สำหรับ

วัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๔ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อวิเคราะห์หลักจิตนิยมในพระพุทธศาสนาเถรวาทให้เห็นความสำคัญของหลักคำสอนเรื่องจิตและกฎกรรมชาติของจิต

๒.๒ เพื่อวิเคราะห์หลักแนวคิดและข้อจำกัดทางศีลธรรมทั่วไปที่มีอิทธิพลต่อทัศนคติศีลธรรมพร้อมทั้งประเด็นปัญหา

๒.๓ เพื่อวิเคราะห์จิตนิยมในฐานะมโนสำนึกทางศีลธรรมสากลซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งซึ่งสามารถนำไปใช้ได้กับการพัฒนามนุษย์และสังคมในระดับสากล

๒.๔ เพื่อนำเสนอแนววัตกรรมทางศีลธรรมเชิงหลักการและการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตให้มีคุณค่าเพื่อให้สอดคล้องหลักจิตนิยมสากล

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบเอกสาร (Documentary Research) เพื่อให้ได้คำตอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยมีวิธีดำเนินการศึกษา ดังนี้

๑) รวบรวมข้อมูล โดยศึกษารวบรวมความรู้เรื่องจิตนิยมในพระไตรปิฎก อรรถกถา ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย คัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนาและเอกสารที่เกี่ยวข้อง นำมาวิเคราะห์ให้เป็นระบบเพื่อนำไปใช้วิเคราะห์

๒) ศึกษาทบทวนเนื้อหาของไตรภูมิภคที่มีอิทธิพลต่อคตินิยมในสังคมไทยจากต้นฉบับสมัยต่าง ๆ และฉบับที่ตีพิมพ์เผยแพร่ร่วมสมัย

๓) นำหลักการของจิตนิยามมาวิเคราะห์และจัดเนื้อหาให้สอดคล้องเพื่อนำเสนอจุดเด่นของงานวิจัยที่ได้ค้นพบใหม่เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ทางปฏิบัติ

๔) นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เรียบเรียง บรรยายเชิงพรรณนา เสนอผลงานให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง

๔. ผลการวิจัย

๔.๑ จิตนิยามในพระพุทธศาสนาเถรวาท

คำว่า จิต (Citta) แปลว่าธรรมชาติที่รู้คิด คือรู้อารมณ์^๔ ส่วน คำว่า นิยาม หมายถึงความตั้งอยู่ตามธรรมดา เป็นเครื่องนำ กฎระเบียบ วัตร ข้อปฏิบัติที่ต้องปฏิบัติ

ตาม^๕ ภายหลังหมายถึง ความแน่นอน แบ่งออกเป็น ๕ คือ อุดุนิยาม พิชนิยาม จิตตนิยาม กรรมนิยาม และธรรมนิยามตามลำดับ ดังนั้น จิตนิยาม จึงหมายถึง กฎหรือการดำเนินไปของจิต^๖ ดังพุทธพจน์ว่า “การเกิดขึ้นแห่งสัมปฏิจฉันนะเป็นต้นในลำดับแห่งจักขุวิญญาณเป็นต้น นี่เป็นจิตนิยามความเป็นไปแห่งความหวั่นไหวในหมื่นโลกธาตุ ในการเสด็จลงสู่พระครรภ์พระมารดา

แห่งพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย นี้ชื่อธรรมนิยาม”^๗ ซึ่งธรรมชาติของจิตมีพุทธพจน์อธิบายไว้ว่า

“ตถาคตเรียกสิ่งนี้ว่า จิตบ้าง มโนบ้าง วิญญาณบ้าง ดวงหนึ่งเกิดขึ้น ดวงหนึ่งดับไป ตลอดทั้งกลางคืนและกลางวัน เปรียบเหมือนลึงเมื่อเที่ยวไปในป่าเล็กและป่าใหญ่ จับกิ่งไม้ ปล่อยกิ่งไม้นั้นแล้วจับกิ่งอื่น ปล่อยกิ่งนั้น แล้วยอมจับกิ่งอื่นต่อไป ชีวิต อตภาพ สุขและทุกข์ทั้งปวงเป็นสิ่ง(ธรรม) ที่ประกอบกันเกิดขึ้น ชั่วขณะจิตเดียว ขณะยอมหมუნไปอย่างรวดเร็ว เทวดาผู้ดำรงอยู่ได้ตั้ง ๘๔,๐๐๐ กัปก็มิได้ประกอบด้วยจิต ๒ ดวง (ในขณะเดียวกัน) เป็นอยู่ได้ เราไม่เห็นธรรม (สิ่ง) อื่นแม้สักอย่างเดียวเลยที่เปลี่ยนแปลงได้ เร็วเหมือนจิตนี้เลย จิตนี้เปลี่ยนแปลงเร็วจนเปรียบเทียบกับอะไรไม่ได้ง่าย”^๘

จิตมีลักษณะเฉพาะตัว คือ การรู้ อารมณ์ มีลักษณะพิเศษ ๔ อย่าง คือ ๑) มีการรับอารมณ์เป็นลักษณะ ๒) เป็นประธานในธรรมทั้งปวงเป็นหน้าที่ ๓) มีการเกิดขึ้นต่อเนื่องไม่ขาดสายเป็นอาการปรากฏ ๔) มีนามรูปเป็นเหตุใกล้ให้เกิด^๙ ธรรมชาติของจิตเมื่อดับแล้วจะมีจิตดวงใหม่เกิดขึ้นทันทีในการทำงานแต่ละขณะจะใช้เวลาของการเกิดดับ

^๔ วิมหาริ. (บาลี) ๑/๓/๖.

^๕ พระมหาสมปอง มุทิโต. อภิธานวรรณนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยุมงคลปริทัศน์ที่ตั้ง จำกัด, ๒๕๔๗). หน้า ๕๑๐.

^๖ ส.นิ. (ไทย) ๑๖/๒๐/๓๔.

^๗ ที.อ. (ไทย) ๒/๓๔, สงคณิ.อ. (ไทย)

๔๐๘.

^๘ อง.เอก. (ไทย) ๒๐/๔๘/๙.

^๙ ชุนสรพพิทโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร), ลักษณะจิตตูกะแห่งปรมัตถธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาน, ๒๕๕๑), หน้า ๑๑.

นับเป็น ๑ ดวงจิตเท่านั้นและทำหน้าที่เสร็จภายในคือ ประกอบด้วยองค์ของจิตแต่ละหนึ่งขณะมีช่วงของการทำงาน ในพระอภิธรรมได้จำแนกประเภทของจิตคือ ๑) อกุศลจิต มีทั้งหมด ๑๒ ๒) กามาวจรโสภณจิต มีทั้งหมด ๒๔ ๓) อเหตุกจิต มีทั้งหมด ๑๘ ดวง ๔) รูปาวจรจิต ๑๕ ๕) อรูปาวจรจิต ๑๒ ๖) โลกุตตรจิต ๘ นอกจากนั้นจิตมีหน้าที่ ๑๔ ประการคือ ๑) ปฏิสนธิกิจทำหน้าที่สืบต่อภพใหม่ ๒) รักษาองค์แห่งภพคือรักษากรรมวิบากของรูปนามสืบต่อจากปฏิสนธิวิบากจิตและปฏิสนธิกรรมชรูปให้ดำรงอยู่ในภพนั้น ๆ ๓) พิจารณาน้อมนึกอารมณ์ที่ปรากฏใหม่ในปัจจุบันชาติ ๔) เห็นรูปทางตา ๕) ได้ยิน ๖) รู้กลิ่นคือคันธารมณ์ ๗) รู้รส ๘) รู้สัมผัสโผฏฐัพพารมณ์ ๙) รับรู้ปัญจารมณ์ ๑๐) ไตร่สวนอารมณ์ต่อจากสัมปฏิจฉันนจิต ๑๑) ตัดสินกำหนดปัญจารมณ์ โดยความเป็นกุศล อกุศล ๑๒) ขวนกิจการเสพอารมณ์ ๖ ด้วยกุศล อกุศล กิริยาจิตและโลกุตตรวิบากจิต ๑๓) เก็บอารมณ์ที่เหลือจากขวนเสพแล้ว ๑๔) เคลื่อนจากภพปัจจุบัน (ตาย) เป็นจิตดวงสุดท้ายในภพชาติหนึ่ง ๆ เรียกว่า จุตติจิต^{๑๐} เนื่องจากธรรมชาติของจิตมีสภาวะเกิดขึ้นและดับไป โดยมีปัจจัยทั้งที่เป็นส่วนภายในและสิ่งเร้าที่ถือว่าอยู่ภายนอกมากระตุ้นและปรุงแต่งอยู่ตลอดเวลา ภาวะของความเป็นบุคคลก็ไม่มี ความคงที่เพราะมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งจึงเป็นการเปิดโอกาสให้มีการปรับเปลี่ยนและพัฒนา

ภาวะจิตให้มีสภาพของความรู้พร้อมและตื่นตัวกับความเป็นจริงอยู่เสมอเพื่อให้จิตมีคุณภาพเชิงบวกคือเป็นกุศลมากกว่าที่จะถูกปรุงแต่งโดยภาวะจิตที่เป็นอกุศล

๔.๒ หลักศีลธรรมทั่วไป

คำว่าศีลธรรมจากภาษาอังกฤษว่า moral หมายถึง สภาวะทางศีลธรรม ใช้ในความหมายถึงตัวของความประพฤติโดยตรง เช่น ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเมตตากรุณา^{๑๑} ศึกษาปัญหาที่ว่าด้วยการกระทำใดควร-ไม่ควรทำ ผิด-ถูก ดี-ชั่ว โดยมีปัญหาสำคัญของศีลธรรมคือ ๑) อะไรคือความดีสูงสุด ๒) อะไรคือเกณฑ์การตัดสินการกระทำ ๓) อุดมคติของมนุษย์ ปัจจุบันแนวคิดทางศีลธรรมที่มีอิทธิพลต่อระบบการคิดของปัจเจกชนและสังคมในการสร้างกรอบแนวคิดทางศีลธรรมจริยธรรม การประเมินค่าพฤติกรรม มีพื้นฐานมาจากแนวคิดหลัก ๓ กลุ่มใหญ่ คือ

๑) **หลักศีลธรรมแบบภริณียธรรมของค่าน้ำ** ได้เสนอหลักเกณฑ์ทางศีลธรรมแบบตายตัวเช่นเดียวกับหลักเกณฑ์ทางคณิตศาสตร์คือเป็นความรู้ที่มีพื้นฐานมาจากความรู้ก่อนประสบการณ์ (A priori knowledge) เนื่องจากเหตุผลเชิงปฏิบัติเป็นกระบวนการทำงานของจิตในส่วนของความดีชั่ว กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมต้องมีลักษณะเป็นสากล เพราะมนุษย์ทุกคนสามารถสร้างกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมได้เหมือนกัน ความดี-ชั่ว ความผิด-ถูก มีความเป็นวัตถุวิสัยคือเป็น

^{๑๐} สุจินตฺร บริหารวนเขตต์, **ปรมัตถธรรมสังเขปจิตสังเขปและภาคผนวก**, (กรุงเทพมหานคร: ขวนพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๑๘๐.

^{๑๑} ชัยวัฒน์ อัตพัฒน, **จริยศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐), หน้า ๔.

สิ่งที่มีอยู่จริงในตัวเองเช่นเดียวกับคณิตศาสตร์ว่า $๒ + ๒ = ๔$ ความจริงนี้เป็นสิ่งสากลในตัวเองไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหรือเงื่อนไขใดๆ ภายนอก ส่วนผลของการกระทำไม่ถือเป็นมาตรฐานของการตัดสินความดีและความชั่ว คุณค่าทางศีลธรรมให้พิจารณาสำนึกคือ เจตนา (Volition) เจตนาที่ดีจึงเป็นสิ่งตายตัวและไม่มีข้อจำกัดและนำไปเป็นเกณฑ์ตัดสินการกระทำ และที่สำคัญคือเจตนามีคุณค่าในตัวมันเอง (Value in It-Self) การกระทำทุกอย่างที่เกิดจากเจตนาดีจะต้องเป็นสิ่งที่ดีต้องมีคุณค่าและดีเสมอ โดยไม่ต้องคำนึงถึงผลที่จะตามมา^{๑๒}

กฎของความคิดบริสุทธิ์มุ่งไปที่การกระทำต่างๆ ซึ่งต้องออกมาจากเจตนา เจตนาเป็นตัวบังคับบอกถึงคุณค่าที่แท้จริงของการกระทำ นอกจากนั้นเจตนาก็ยังสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้โดยการพัฒนาให้จิตมีเหตุผลแยกแยะ กฎของความคิดบริสุทธิ์เปิดช่องให้มีการใช้เหตุผลเพื่อนำไปสู่ความเป็นจริงสากลและยังมีพื้นฐานมาจากแนวคิดในเชิงคุณค่าซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรมชาติของจิตคือ ๑) มนุษย์มีเป้าหมายในตัวเอง (End-in-itself) ๒) มนุษย์เป็นอิสระในตัวเอง (Autonomy) หมายถึงการที่มนุษย์นั้นมีความเป็นสากลและมีเป้าหมายในตัวเองจึงสามารถสร้างกฎเกณฑ์ต่างๆ ขึ้นมาแล้วก็สามารถที่จะปฏิบัติตามกฎนั้น “เจตจำนงของสัตว์ที่มีเหตุผลทั้งหมดคือเจตจำนงแห่งการบัญญัติกฎ

อันเป็นสากล”^{๑๓} การใช้เหตุผลนั่นเองคือเครื่องมือสำคัญของการสร้างความเข้าใจเรื่องศีลธรรมและกฎศีลธรรม ๓) หลักการของหน้าที่ (Duty) มีลักษณะคือ (ก) กฎศีลธรรมเกิดจากแรงกระตุ้นหรือสำนึกในหน้าที่ (The Motive of duty)^{๑๔} (ข) สำนึกศีลธรรมเกิดจากความตั้งใจกระทำต่อหน้าที่ (Formal Principle of Duty) (ค) การกระทำที่เป็นศีลธรรมจะต้องเกิดจากการเคารพกฎ (Reverence for the law) โดยการพัฒนาความรู้ ๓ ระดับคือ ๑) ระดับความเข้าใจในหลักการแห่งเหตุผล ๒) ระดับปฏิบัติตามหน้าที่ เป็นการตรวจสอบการกระทำของเราเองว่าเกิดจากเจตนาดีหรือไม่ ๓) ระดับการเคารพกฎของศีลธรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสังคม ผู้อื่น ไม่ปล่อยให้จิตใจถูกดึงโดยแรงผลักดันอื่น ๆ ภายนอก ดังนั้นจึงมีค่าอยู่ ๓ อย่างที่เป็นห่วงโซ่สำหรับกฎศีลธรรม ๑) เหตุผลบริสุทธิ์ + เหตุผลเชิงปฏิบัติ ๒) เจตนาดี ๓) สำนึกในหน้าที่ เมื่อทำให้สมบูรณ์ตามนี้ย่อมถือเป็นสิ่งดีและถูกต้องตามกฎศีลธรรมแน่นอน^{๑๕}

๒) หลักศีลธรรมแบบแประโยชน์นิยมของมิลล์ ได้เสนอศีลธรรมแบบ หลักความสุข (The Greatest Happiness Principle) โดยยึดความสุขเป็นเป้าหมายหลักในชีวิต เรียกว่า ลัทธิประโยชน์นิยมแบบการกระทำ

^{๑๓} Ibid., p. 39.

^{๑๔} Ibid., p. 38.

^{๑๕} พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร., **จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา**, (พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙), หน้า ๒๑๘.

^{๑๒} Immanuel Kant, **Groundwork of the Metaphysics of Morals**, Trans. By Mary Gregor, (London: Cambridge University Press, 1997) (GMM), หน้า 7-8.

(Act-Utilitarianism) โดยถือว่าการกระทำที่จะถือว่าถูกได้นั้นจะต้องเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความสุขแก่มหาชน ความผิดของการกระทำอยู่ที่ก่อให้เกิดความทุกข์แก่มหาชน โดยการพิจารณาความสุขนั้นพิจารณาผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำในแต่ละครั้ง การกระทำโดยตัวมันเองไม่ได้ ดี ชั่ว ถูก ผิด แต่ขึ้นอยู่กับว่ามันจะก่อให้เกิดประโยชน์แค่ไหน หลักนี้จึงสังกัดสุขนิยม เพราะถือว่าความสุขเป็นสิ่งดีที่สุดของมนุษย์ ดีกับสุขเป็นเรื่องเดียวกัน^{๑๖} ในการกระทำที่ถูกต่อนั้นจะต้องคำนึงถึงปริมาณของความสุขคือ ๑) สิ่งที่ทำให้ประโยชน์สูงสุดและยาวนานที่สุด ๒) เลือกสิ่งทีเล่นน้อยที่สุด ๓) ยึดถือประโยชน์สุขจำนวนมากที่สุดของคนจำนวนมากที่สุด ๔) ยึดถือประโยชน์แบบเสมอภาคกัน ๕) ไม่คำนึงถึงเจตนา ๖) ต้องคำนึงถึงผู้กระทำด้วยว่าเป็นผู้หนึ่งที่ต้องได้รับผลการกระทำนั้นเหมือนกันในสังคม^{๑๗} เมื่อทำการคำนวณตามนี้แล้วจึงจะสามารถนำมาเป็นเกณฑ์ตัดสินได้ว่า การกระทำใดมีศีลธรรมหรือไร้ศีลธรรม ในเชิงปฏิบัติต้องคำนึงถึงประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นด้วยว่ามีปริมาณมากน้อยเพียงใดทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น

๓) ศีลธรรมของกลุ่มอัตนิยมสมัยปัจจุบัน ถือว่า พฤติกรรมทางศีลธรรมและ

การตัดสินว่าการกระทำใดถูก/ผิด ดี/ชั่ว ควรกระทำ/ไม่ควรกระทำ มีความเหตุผลเชิงประจักษ์และสามารถใช้เครื่องมือมาช่วยแก้ปัญหาได้ โดยการทำความเข้าใจพฤติกรรมและหาวิธีการแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์หรือส่งเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม เช่น เพียเจต์ (Piaget)^{๑๘} เชื่อว่า พัฒนาการทางด้านศีลธรรมของวัยรุ่นอยู่ในลักษณะการเชื่อมโยงหาเหตุผลโดยจะคำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำมากกว่า เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ มีประสบการณ์การใช้ความคิด การสมาคมกับผู้อื่นซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกัน จะทำให้ชีวิตผ่านช่วงระยะวิกฤติซึ่งเป็นเรื่องของการต้องเผชิญปัญหาทั้งด้านศีลธรรมและศีลธรรม อารมณ์ สับสนต่าง ๆ ก็จะมีส่วน John Rawls ได้เสนอทฤษฎีความยุติธรรม (Theory of Justice) ในลักษณะเป็นพันธสัญญา หลักการของความยุติธรรมสำหรับสังคมก็คือเป้าหมายของข้อตกลงกันเบื้องต้น สิ่งเหล่านี้คือหลักการที่ว่าผู้ที่มีอิสระและมีเหตุผลเกี่ยวข้องอยู่กับความสนใจของตนเองจะยอมรับสถานะเบื้องต้นของความเท่าเทียมกันดังที่ได้นิยามคำ

^{๑๖} John Stuart Mill, **Ethical Theories: A Book of Readings**, ed.A.L. Melden. (Englewood Cliffs: NJ: Prentice Hall, 1967), p. 395.

^{๑๗} บุญมี แทนแก้ว, จริยธรรมกับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๑.

^{๑๘} อ่างใน ญัฐวัตร ลุณหงส์, “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางครอบครัว สังคมและสภาพแวดล้อมกับการควบคุมตนเองและการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ, ๒๕๔๔), หน้า ๒๑-๒๓.

ที่เป็นพื้นฐานของการคบค้าสมาคมกัน^{๑๙} ทุกอย่างจะต้องเป็นไปตามหลักความยุติธรรมที่ได้ตกลงกันในตอนเริ่มต้นจะถือว่าสถาบันทางสังคมมีความยุติธรรมถ้าระบบซึ่งวางรูปแบบสถาบันสังคมนี้ได้มาจากการมีพันธะสัญญาโดยผ่านขั้นตอนต่างๆ ของการทำข้อตกลงซึ่งเป็นขั้นตอนที่สมมุติขึ้นมา^{๒๐}

นักอรรถิถาวนิยมให้ความสำคัญกับจิตและเนื้อหาของจิตซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนยอมรับว่ามีอยู่จริงอย่างปฏิเสธไม่ได้ ธรรมชาติของจิตมีการสำนึกรู้ตัวเองอยู่เสมอ สำนึกรู้นี้เป็นอิสระ สร้างความเข้าใจและคิดสร้างสรรค์และอีกนัยหนึ่งคือการที่มนุษย์เป็นอิสระที่จะหลีกเลี่ยงความผิดพลาด หมายความว่าคนเรามีสำนึกเกี่ยวกับตัวเอง ๒ ส่วนคือเราคิดที่จะเลือกเรื่องที่เราชอบ อย่างที่สองคือเราคิดเลือกที่จะปฏิเสธหรือไม่ยอมรับในสิ่งที่อยู่ในความคิดของเรา อิทธิพลที่ส่งผลต่อแนวคิดด้านศีลธรรมของกลุ่มปรากฏการณ์นิยม คือ ๑) ธรรมชาติของการสำนึกรู้บอกถึงอิสรภาพในการสร้างสรรค์และอิสรภาพในการปฏิเสธ ๒) ธรรมชาติสำนึกรู้จะต้องสำนึกรู้ตัวมันเอง ๓) สำนึกรู้จะต้องมุ่งไปสู่วัตถุสิ่งใดสิ่งหนึ่งและจะต้องรู้ตัวว่าสำนึกรู้วัตถุดังกล่าวด้วย ๔) วัตถุแห่งการสำนึกรู้จะมีอยู่จริงหรือไม่ก็ตามก็ไม่สำคัญสิ่งสำคัญคือวัตถุดังกล่าวมีความหมายสำหรับฉันในสำนึกของฉัน^{๒๑} ดังนั้นหลัก

ศีลธรรมของกลุ่มอรรถิถาวนิยมไม่มีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนตายตัว ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลที่เรื่องสถานการณ์และกระทำในสิ่งที่ตัวเองเป็นอยู่ มนุษย์แต่ละคนเป็นผู้สร้างสถานการณ์และกำหนดนิยามหรือประเมินการกระทำของตนเอง

ปัญหาหลักการของศีลธรรมแบบเคร่งครัดเด็ดขาดของค่านี้อาจไม่ได้สนใจผลลัพธ์ของการกระทำ ค่านี้อาจให้ความสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกมาเพื่อให้สอดคล้องกับจิตที่มีเหตุผลมากกว่าจะสนใจคำอธิบายความถูก/ผิดของการกระทำ การระบุว่ากระทำใดผิด จริยศาสตร์เชิงกรณีธรรมจะกลายเป็นส่วนเกิน เนื่องจากสามารถใช้กฎศีลธรรมในสังคมหรือศาสนาโดยไม่ต้องอาศัยหลักศีลธรรมของค่านี้อีกได้^{๒๒} กฎคำสั่งของศีลธรรมแบบหน้าที่จะระบุถึงความจงใจในขอบเขตแคบๆ (Narrowly directed) คือห้ามไม่ให้ผู้กระทำตัดสินใจกระทำสิ่งต่างๆ โดยพิจารณาจากผลที่จะติดตามมาไม่ว่ากรณีใด ๆ อีกอย่างหนึ่งคือ หลักกฎศีลธรรมเด็ดขาดแบบค่านี้อาจปิดความรับผิดชอบไปให้มนุษย์แต่ละคนใช้เหตุผลที่เชื่อว่ามิได้อยู่โดยธรรมชาติในแต่ละคนหมายความว่าทุกคนรู้ว่าสิ่งใดเป็นสิ่งผิด/ถูก ดี/เลว และควรทำ/ไม่ควรอยู่ภายใต้จิตแล้ว หากเรามองจากจุดนี้การ

^{๑๙} John Rawls, *A Theory of Justice*, (London: Oxford University Press, 1973), p. 11.

^{๒๐} Ibid., p. 13.

^{๒๑} เนื่องน้อย บุญเนตร, *จริยศาสตร์ตะวันตก: ค่านี้อรรถิถา ฮอบส์ รัสเซลล์ ชาร์ลส์,*

(กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๑.

^{๒๒} Davis, Nancy (Ann), *Contemporary Deontology*, In Peter Singer (ed.). *A Companion to Ethics*. (Oxford: Blackwell, 1971), p. 212.

เรียนรู้ ประสบการณ์ ที่เกิดจากการพัฒนาคน ให้สอดคล้องปรับสภาพแวดล้อมภายนอกคือ สังคมไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับทำให้เกิดมโนสำนึกทางศีลธรรมได้เลย

ประโยชน์นิยมเน้นความสุขของคนส่วนใหญ่ คนส่วนน้อยต้องเสียสละ การทำให้เกิดความสุขแก่คนส่วนใหญ่ไม่จำเป็นจะต้องทำให้เกิดความสุขจำนวนน้อย และความสุขไม่ใช่สิ่งที่ดีที่สุดเพียงอย่างเดียวสำหรับมนุษย์ แต่อันที่จริงมีสิ่งที่ดีสำหรับมนุษย์อีกมากมาย เช่น ความรู้ ความงาม ดึงาม จิตที่หลุดพ้น จากความทาสของกิเลส เป็นต้น ไม่เป็นความจริงที่ความสุขเป็นสิ่งเดียวที่มนุษย์แสวงหา มนุษย์บางคนแสวงหาความรู้ คุณธรรม ฯลฯ โดยไม่สนใจความสุข ในทางปฏิบัติถ้านำแนวคิดนี้ไปเป็นเกณฑ์อย่างเดียว จะนำไปสู่การเลือกการกระทำที่ชั่วร้าย ทฤษฎีที่เรียกร้องให้กระทำในสิ่งที่ชั่วร้ายย่อมเป็นหลักศีลธรรมไม่ได้ แนวคิดจากประโยชน์นิยมมองมนุษย์ในฐานะเป็นเครื่องจักรซึ่งเป็นทาสของกิเลสตัณหามุ่งแสวงหาแต่ความสุข โดยผ่านการคำนวณ เพิ่มเกณฑ์ในการใช้ตัดสินใจเพื่อสิ่งใด ควรทำ หรือ ไม่ควรทำ ต้อง คิด ถึง ผลประโยชน์ที่ติดตามมาจนทำให้เกิดความทุกข์เฉยจนกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว

ใน ประเด็น ของ กลุ่ม นักคิด ศีลธรรมอัตนิยม คือให้ความสนใจตนเองและพฤติกรรมของตนเองเป็นหลักคือเรื่องของประโยชน์ส่วนตน เช่น กลุ่มอัตถิภามุงสนใจเรื่องความเป็นตัวเองจนกระทั่งมองว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองทุกอย่างมีผลต่อตัวเราเนื่องจากการให้ความหมายแก่ปรากฏการณ์เหล่านั้น โดยตัวเราแต่ละคนนั่นเอง หากทุกคนคิดและถือปฏิบัติอย่างนี้ ชีวิตปัจเจกชน และ

โครงสร้างกฎเกณฑ์ทางสังคม พันธสัญญาความร่วมมือกันของมนุษย์ เป็นต้นคงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอน และหาความเจริญไม่ได้

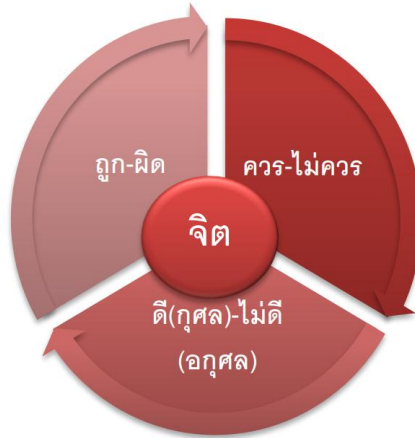
๔.๓ วิเคราะห์จิตนิยามในฐานะมโนสำนึกทางศีลธรรมสากล

ตามกฎของจิตนิยาม การแสดงพฤติกรรมทางกายวาจาเป็นผลมาจากความคิดซึ่งเป็นการประมวลข้อมูลจากการรับรู้ทางประสาทสัมผัส โดยผ่านโครงสร้างภาษา ทำงานเป็นเจตนาผลักดันให้แสดงพฤติกรรมออกมา จิตเป็นทั้งตัวเหตุและรับอารมณ์สุขและทุกข์ซึ่งจัดเป็นผู้รับผลของการกระทำเป็นกุศลและอกุศลตามปัจจัยที่เกิดกับจิต พฤติกรรมที่แสดงออกภายนอกจึงเป็นเพียงผลที่เกิดภายในของจิต การแสดงพฤติกรรมของจิตมี ๓ ชั้น คือ ๑) ภูติกกมะ หรือระดับจิตสำนึก ในระดับนี้จิตจะผลักดันให้เกิดการกระทำที่แสดงออกมาทางด้านร่างกาย และคำพูด ๒) ปริยภูฏานะ หรือระดับภาวะกึ่งสำนึก เป็นภาวะของพฤติกรรมครุ่นอยู่ในภายในยังไม่ได้แสดงอาการออกมาทางด้านร่างกาย ๓) อนุสัย หรือระดับใต้สำนึก จิตละเอียดอยู่กับสิ่งปรุงแต่งจิตระดับลึก คือ โภภะ โภระ หลง ภาวะกุศลจิตนี้ก็ได้คงตัวอยู่เพียงแต่ถาวร เกิดและดับไปอยู่ตลอดเวลา ปัญหาเรื่องความดีแบบถาวรก็จะหมดไป ส่วนเจตนาหมายถึงความตั้งใจหรือแนวโน้มซึ่งตัดสินใจกระทำ การบางสิ่งมีลักษณะคลุมเครือเนื่องจากเจตนาคาบเกี่ยวอยู่ระหว่างพฤติกรรมจิตและการตัดสินใจกระทำ ประเด็นปัญหาเหล่านี้จะถูกแก้ไขตามธรรมชาติเพราะมีสติสัมปชัญญะเป็นตัวกรองและคอยตรวจสอบการกระทำอยู่ตลอดเวลาว่าภาวะจิตใดเป็นกุศลและอกุศล สติและสัมปชัญญะเป็น

คุณสมบัติในตัวของจิตสร้างวิธีการซึ่งไม่มองหาเหตุหรือมุ่งไปที่ผล สติจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญเป็นต้นเหตุและเป็นเป้าหมายมีการทำงานในตัวเอง คอยตรวจสอบและพัฒนา

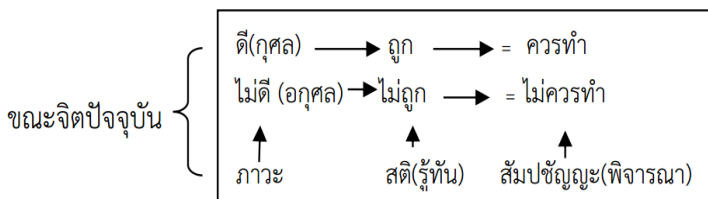
ไปสู่การละสิ่งไม่จริงทั้งหลาย โดยมีการทำงานสัมพันธ์กันดังนี้

ก.รูปแสดงการทำงานแบบเอกภาพของจิตเชิงศีลธรรม

ตามรูปของตรรกะในประโยคภาษาข้างต้นเป็นไปในรูปของการรู้ภาวะของจิตซึ่งเป็นตัวศีลธรรมเองเพราะจิตเป็นผู้กระทำ รู้อารมณ์และรับรู้และเสวยผลของการกระทำทุกขณะจิต การกระทำทุกขณะจิตจึงต้องถูกตรวจสอบทุกการกระทำ การตรวจสอบที่

ถูกต้องที่สุดคือต้องอาศัยส่วนที่เป็นกุศลของจิตคือสติและสัมปชัญญะเป็นเครื่องมือเพราะเป็นกุศลฝ่ายแก้กมลเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมสนับสนุนกุศลจิตอื่นให้เกิดขึ้นและเจริญออกมาตาม

ข.ผังแสดงการใช้สติและสัมปชัญญะในฐานะตัวศีลธรรม

จากรูปจะเห็นว่า ทั้งปัญหาเรื่องความดีเป็นลักษณะการแสดงตัวของจิตที่จุดเคลื่อนไหวของจิตเริ่มแรก ส่วนคำถามว่า การกระทำนี้ถูกต้องหรือผิดเป็นกระบวนการตรวจสอบตนเองซึ่งต้องอาศัยเครื่องมือคือสติและสัมปชัญญะเพื่อให้รู้ว่าขณะนั้นจิตถูกปรุงแต่งด้วยเจตสิกฝ่ายกุศลหรืออกุศล และมีแนวโน้มของการแสดงออกของจิตอย่างไร ด้วยเหตุนี้เกณฑ์ตัดสินการกระทำอยู่ที่สติและสัมปชัญญะ โดยการตัดสินการกระทำมี ๒ ระดับคือ ๑) ทุกคนเป็นผู้ตรวจสอบและตัดสินด้วยตนเอง ๒) สังคมโดยรวมในฐานะตัวตนเชิงสังคมเป็นผู้ตัดสิน

สติสัมปชัญญะยังสนับสนุนให้มีการพัฒนาจิตโดยการยับยั้งและเปลี่ยนแปลงจิตไปสู่ภาวะที่ตรงกันข้ามได้คือเปลี่ยนอกุศลเป็นกุศลได้เพียงการรู้ตัวเพราะอกุศลเกิดจากความหลง คุณสมบัติของสติคือ ๑) มีการระลึกได้ในอารมณ์เนื่อง ๆ เป็นลักษณะ ๒) มีการไม่หลงลืมเป็นกิจ ๓) มีการรักษาอารมณ์เป็นผล ๔) มีการจำได้แม่นยำ เป็นเหตุไถ่^{๒๓} โดยมีการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา คือ ๑) อธิศีลสิกขา ในระดับนี้จะต้องรู้ภาวะความเป็นปกติของจิต ๒) อธิจิตตสิกขา มุ่งฝึกให้จิตเป็นหนึ่งและมีการรู้ตัวอย่างต่อเนื่อง ตามหลักสมณะ ๔๐ ประการ^{๒๔} คือ กสิณ ๑๐, อสุภะ

^{๒๓} ขุนสรพรพิภจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร), **ลักษณะที่จุดกะแห่งปรมัตถธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิปริยญาธรรม, ๒๕๕๑), หน้า ๒๐.

^{๒๔} พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, หน้า ๒๓๔ - ๒๓๙.

๑๐ เป็นต้น ๓) อธิปัญญาสิกขา เป็นการเจริญสติระลึกในปัจจุปันขณะ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมทุกขณะ ด้วยหลักการของมหาสติปัฏฐาน^{๒๕} ซึ่งเป็นได้ทั้งสมณะและวิปัสสนา^{๒๖} ดังพุทธพจน์ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโศกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุนิพพานเพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือ สติปัฏฐานสี่”^{๒๗} ได้แก่ ๑) การตั้งสติกำหนดพิจารณาภายในกาย ๒) การตั้งสติกำหนดพิจารณาเวทนาในเวทนา ๓) การตั้งสติกำหนดพิจารณาจิตในจิต ๔) การตั้งสติกำหนดพิจารณาธรรม

หลักการประยุกต์ใช้จิตนิยามเพื่อนำไปสู่การสร้างมโนธรรมสำนึกทางศีลธรรมจะต้องกำหนดให้จิตนิยามนั้นเป็นหลักของการปฏิบัติในชีวิตประจำวันเพื่อแก้ปัญหาการละเมิดศีลธรรม ให้จิตนิยามมีสถานะเป็นหลักที่พึงต้องศึกษาในฐานะคือ ๑) กฎความจริงทางศีลธรรม ๒) เกณฑ์ตัดสินการกระทำ ๓) การอธิบายหลักความเป็นจริงของการ

^{๒๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๕.

^{๒๖} วริยา ชินวรนโณ และคณะ, **สมาธิในพระไตรปิฎก: วัตินาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิในพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๕.

^{๒๗} ที.ม. (บาลี) ๑๐/๒๗๓-๓๐๐/๓๒๕-๓๕๑, ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๗๒-๓๗๓/๓๐๑-๓๐๒.

กระทำ ๔) เครื่องมือประเมินศีลธรรม หลักจิตนิยมเป็นตัวช่วยให้มนุษย์แต่ละคนสามารถที่จะพัฒนาศีลธรรม รู้ภาวะจิตของตนอยู่ตลอดเวลา ตัวศีลธรรมคือความดีงามของจิตที่รู้ความเป็นกุศลและอกุศล ส่วนเกณฑ์การตัดสินศีลธรรมคือการใช้สติและสัมปชัญญะของแต่ละคนตรวจสอบ การใช้ชีวิตก็จะเปลี่ยนไปในฝ่ายของกุศลมากกว่าที่จะเป็นอกุศลจิต เพราะมีสติเป็นตัวคอยห้ามอกุศลและสร้างกุศลขึ้นมาั่นเอง

๕. บทสรุป

๕.๑ สรุป หลักศีลธรรมว่าด้วยหลักความประพฤติที่ดีงาม มีหลักแนวคิดใหญ่ๆ ๓ กลุ่มใหญ่คือ ๑) กลุ่มหลักกรรมหรือหน้าที่ของค่าน้ำ ได้นำเสนอหลักศีลธรรมแบบคำสั่งเด็ดขาด เพื่อต้องการสร้างกฎศีลธรรมสากล เน้นหลักการตัดสินการกระทำที่เจตนา ซึ่งเป็นสาเหตุโดยไม่คำนึงถึงผลลัพธ์ มีเป้าหมายของการดำเนินชีวิตที่การพัฒนาให้เข้าสู่ความสมบูรณ์ด้วยเหตุผลบริสุทธิ์ ๒) กลุ่มประโยชน์นิยมของมิลล์ เสนอหลักศีลธรรมแบบหลักมสุขโดยถือว่าความสุขเป็นเป้าหมายสุดท้ายและเป็นสิ่งที่ดีที่สุดของการดำเนินชีวิต เกณฑ์การตัดสินขึ้นอยู่กับผลลัพธ์ของการกระทำ หากปราศจากความทุกข์และให้ความพึงพอใจแล้วถือว่าถูกต้องตามหลักศีลธรรม และ ๓) กลุ่มอัตนิยมให้ความสำคัญกับการมีอยู่ของปัจเจกชน นำเสนอความเป็นอิสระของตัวมนุษย์แต่ละคน ไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอน ข้อบกพร่องของหลักศีลธรรมทั่วไปก็คือการยึดติดอยู่กับแบบของความคิดซึ่งไม่ได้พิจารณาตัวจิตให้เห็นอย่างชัดเจน คนทั่วไปที่ติดอยู่กับความคิดเลยยึด

รูปแบบ ตัวตน เป็นตัววัดสิ่งต่างๆ เพราะความไม่รู้และขาดสติจึงทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตไปในทางที่ผิดศีลธรรม

จิตนิยมเป็นกฎของปรากฏการณ์เชิงจิตซึ่งอยู่ในหลักนิยาม ๕ ซึ่งมีธรรมชาติเกิด-ดับไม่เป็นสิ่งดำรงอยู่เช่นเดิมถาวร และเป็นไปตามปัจจัยปรุงแต่ง จิตมีทั้งหมด ๑๒๑ ดวง จิตแบ่งออกเป็น ๓ อย่างโดยย่อคือ กุศลจิต อกุศลจิต และอัพยาทจิต ซึ่งสิ่งผลให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ออกมา ตัวจิตเองมีการทำงานในลักษณะหน่วยหรือดวงจิตเกิด ดำรงอยู่และดับไปทุกขณะ ทำเพียงหน้าที่รู้อารมณ์เท่านั้น ในขณะที่หนึ่งของจิตเป็นวงจรของการกิเลส กรรม และวิบากไปในตัว เมื่อจิตเป็นกุศลก็จะแสดงพฤติกรรมออกมาในลักษณะที่เป็นกุศลและแสดงพฤติกรรมออกมาทางด้านร่างกาย เมื่อมีสติสัมปชัญญะอยู่ตลอดเวลา ย่อมเกิดมโนสำนึกที่รู้จักตนว่าจิตกำลังอยู่ในภาวะของกุศลหรืออกุศล สำนึกศีลธรรมโดยสติสัมปชัญญะจึงก่อให้เกิดสภาพธรรมชาติแรกโดยไม่มีฐานะใดขัดแย้งซึ่งทำให้เกิดความยุติธรรมอย่างแท้จริง สามารถทำหน้าที่ในการยับยั้งไม่ให้คิดพลาดออกไปสู่ความยึดมั่น เพราะความหลง ดังนั้นจิตนิยมจึงสามารถนำมาเป็นส่วนเพิ่มเติมหลักศีลธรรมใช้อยู่ในปัจจุบัน และสร้างมโนสำนึกทางศีลธรรมสากลที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริงจึงจะมีผลต่อการแสดงออกของมนุษย์ทั้งส่วนปัจเจกชนและสังคมโดยรวม การพัฒนาจิตให้มีศีลธรรมคือ การสร้างสติและสัมปชัญญะเพื่อกำหนดรู้สภาวะของจิตที่กำลังดำเนินไปอยู่ทุกขณะจนสามารถจำแนกรู้ตนว่าสภาวะของจิตกำลังอยู่ในภาวะกุศลหรืออกุศล โดยดำเนิน

ชีวิตสอดคล้องกับความปกติของกายภาพด้วย
ศีล การฝึกจิตและปัญญา

๒.๒ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

๑) วัดในพระพุทธศาสนาทั่วโลกสามารถนำไปประพจน์ปฏิบัติและศึกษาค้นคว้าเพื่อแก้ไขปัญหาในด้านความขัดแย้งทางด้านหลักการทางศีลธรรมได้ จึงไม่เป็นอุปสรรคต่อการนำไปเผยแพร่ให้เข้าใจได้ในระดับนานาชาติ

๒) สถานปฏิบัติธรรมสามารถนำไปประยุกต์เพื่อให้มีจุดยืนในด้านการพัฒนาจิตโดยใช้สติสัมปชัญญะเป็นเครื่องมือเพื่อนำไปสู่วิปัสสนาเพื่อจะได้บรรลุถึงมรรคญาณ

๓) หน่วยงานและองค์กรสามารถนำไปพัฒนาปรับปรุงบุคลากรภาพและเพื่อสร้างสมรรถภาพในการประพจน์ปฏิบัติตน และยังทำให้เกิดกำลังในการพัฒนาหน่วยงานและองค์กรและเจริญรุ่งเรืองและเป็นประโยชน์ต่อสังคม

๔) หน่วยงานของรัฐสามารถนำไปเป็นนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาความเสื่อมศีลธรรมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้สมบูรณ์ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติในปัจจุบันและอนาคต

๕.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยต่อไป ควรจะศึกษาในเรื่องของการประยุกต์นำมาใช้ในหน่วยงานและองค์กรอย่างเป็นรูปธรรม การสร้างสติสัมปชัญญะในรูปแบบของวัฒนธรรมการศึกษาจิตเชิงวิเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นเครื่องมือในการตรวจสอบพฤติกรรมของปัจเจกชน หน่วยงาน และองค์กรต่าง ๆ การวิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาสติสัมปชัญญะเพื่อให้เข้าถึงมรรคญาณ เป็นต้น

บรรณานุกรม

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกั ๒๕๐๐.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

----- พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

----- อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๓๒.

ขุนสรรพกิจโกศล (โกวิท ปัทมะสุนทร). ลักขณาที่จตุกกะแห่งปรมัตถธรรม. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญูญาณ, ๒๕๕๑.

ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์. จริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๐.

ณัฐวัตร ลุนหงส์. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางครอบครัว สังคมและสภาพแวดล้อมกับการควบคุมตนเองและการมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของนักเรียน: ศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดสมุทรปราการ”. วิทยานิพนธ์สังคม

สงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต.บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
, ๒๕๔๔.

เนื่องน้อย บุญเนตร. **จริยศาสตร์ตะวันตก คานท มิลล ฮอบส รอลส ชาร์ท.**

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

บุญมี แทนแก้ว. **จริยธรรมกับชีวิต.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๑.

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พ.ศ.๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน,
๒๕๕๒.

พระปลัดวิสุทธิ์ คุตตชโย. **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมชั้นจุฬารามิธรรมกัตรี.** กรุงเทพมหานคร:
ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๔๔.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่
๑๑. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอสอาร์.พริตติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๕๑.

----- **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.** กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
การศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปฎก (ป. อ. ปยุตโต), ๒๕๕๙.

พระมหาสมปอง มูทิโต. **อภิธานวรรณนา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์
พรินท์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.

พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ. **ปรมัตถโชติกะ ปริจเฉทที่ ๓ และปริจเฉทที่ ๗.** พิมพ์ครั้งที่ ๗.
กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ทิพย์วิสุทธิ์, ๒๕๕๐.

พระศรีคัมภีร์ญาณ, ศ.ดร. **จริยศาสตร์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา.** พระนครศรีอยุธยา: โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙.

วริยา ชินวรรโณ และคณะ. **สมาธิในพระไตรปิฎก: วัตฒนาการการตีความคำสอนเรื่องสมาธิใน
พระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทในประเทศไทย.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

สุจินต์ บริหารวนเขตต์. **ปรมัตถธรรมสังเขปจิตสังเขปและภาคผนวก.** กรุงเทพมหานคร: ชวน
พิมพ์, ๒๕๓๖.

Davis, Nancy (Ann). **Contemporary Deontology.** In Peter Singer (ed.). *A
Companion to Ethics.* Oxford: Blackwell, 1971.

Immanuel Kant. **Groundwork of the Metaphysics of Morals.** Trans. By Mary
Gregor. London: Cambridge University Press, 1997.

John Stuart Mill. **Ethical Theories: A Book of Readings.** ed.A.I. Melden.
Englewood Cliffs: NJ: Prentice Hall, 1967.

John Rawls. **A Theory of Justice.** London: Oxford University Press, 1973.

Moral Promotion Center (Public Organization). **ASEAN Morality.** Bangkok:
Infinite Global trade, Co. Ltd, 2014.

